

„*Minores et subditi omnibus*” *Tratti caratterizzanti dell'identità francescana. Atti del Convegno. Roma, 26-27 novembre 2002.* A cura di Luigi Padovese. Roma: Edizioni Collegio S. Lorenzo da Brindisi Laurentianum 2003 ss. 458.

Pragnienie głębszego odczytania charyzmatu św. Franciszka z Asyżu i dążenie do ukazania aktualności przesłania Biedaczyny mobilizuje franciszkanów do nieustannego zgłębiania bogactwa duchowego zawartego w życiu i nauczaniu Patriarchy Asyjskiego. Jednym z istotnych rysów duchowości franciszkańskiej, mającym swe odzwierciedlenie w nazwie zakonu Braci Mniejszych, jest *minoritas* pojęta jako pokorna postawa braterstwa i poddania wszelkiemu stworzeniu. W ramach przygotowania do kolejnej Rady Zakonu, podejmującej problematykę *minoritas*, zasłużony dla pogłębiania i popularyzowania duchowości Franciszkański Instytut Duchowości w Rzymie, prowadzony przez kapucynów jako część Pontificio Ateneo Antonianum, zorganizował w listopadzie 2002 roku sympozjum, którego opublikowane drukiem materiały są przedmiotem niniejszej recenzji.

Redaktorem pozycji jest Luigi Padovese od lat piastujący funkcję prezesa Instytutu. Na treść książki składają się wystąpienia wygłoszone podczas sympozjum. Zamieszczone w książce artykuły otwiera wprowadzenie Luigi Padovese, który wyjaśnia zamysł całego sympozjum i uzasadnia ewangeliczny charakter *minoritas*. Wybitny specjalista z teologii biblijnej, Frederic Raurell, ukazuje postawę mniejszości w Starym Testamencie. Dwa kolejne teksty poświęcone są prezentacji tego pojęcia w Nowym Testamencie. Szerszy kontekst rozumienia postawy zależności od innych ukazują artykuły Yannisa Spiteris oraz Andrzeja Tomkiela poświęcone mniejszości w monastycyzmie wschodnim oraz zachodnim.

Rozważania rozumienia mniejszości przez św. Franciszka otwiera tekst znanego autora z zakresu duchowości franciszkańskiej, Leonarda Lehmana, analizujący wypowiedzi Biedaczyny w *Regule niezatwierdzonej*. W tym nurcie mieszczą się też artykuły omawiające inne pisma św. Franciszka oraz opisujące jego postawę wobec kapłanów. Interesujący artykuł Marco Bartoli dotyczy postawy mniejszości przeżywanej przez św. Klarę z Asyżu. Pięć kolejnych artykułów koncentruje się na ukazaniu rozumienia *minoritas* w zakonie franciszkańskim w historii i teraźniejszości. Dokonywane przez różnych autorów analizy tekstów legislacyjnych i traktatów z zakresu duchowości dowodzą, że postawa ta choć nie zawsze była rozumiana w sposób jednakowy, przewijała się nieustannie w życiu i refleksji franciszkanów powodując nowy zapal w niesieniu światu Ewangelii. Jak ukazał to w interesującym artykule Janusz Kaźmierczak, w obecnym okresie konstytucje trzech gałęzi zakonu franciszkańskiego nie poświęcają zbyt dużo miejsca tej postawie. Jest ona rozumiana jako ewangeliczny wybór ostatniego miejsca i dążenie do ubóstwa w służbie innym.

Charakter refleksji dogmatycznej ma artykuł Paolo Martineli, podejmujący zagadnienie kenozy Boga. Autor, wychodząc od rozważenia relacji wewnątrztrynitarnych, ukazuje uniżenie Chrystusa jako model doskonałej wolności w dawaniu siebie innym w miłości. Ostatni blok wypowiedzi zamieszczonych w recenzowanej pracy koncen-

tuje się na refleksji nad współczesnymi płaszczyznami rozumienia mniejszości. Zastanawiając się nad kwestiami ekologii, ekonomii i globalizacji oraz prezentując wyzwania współczesności autorzy poszczególnych artykułów podejmują zadanie określenia sposobu skutecznej inkulturacji tej ewangelicznej postawy w świecie.

Zamieszczone w publikacji artykuły świadczą o wysokim poziomie spotkania oraz o kompetencji teologów zaproszonych do opracowania tekstów. Autorzy poszczególnych artykułów reprezentują dziedziny teologii biblijnej, teologii duchowości, dogmatyki oraz historii Kościoła. W większości są to członkowie zakonu kapucynów pracujący na rzymskich uczelniach. Spośród nich dwaj Polacy: Janusz Kaźmierczak i Andrzej Tomkiel, którzy przynależą do Prowincji Warszawskiej. Jednym z mankamentów książki jest brak w jej tekście choćby małej noty o autorach, która pozwalałaby na lepsze poznanie ich dorobku.

Bogata bibliografia, zamieszczana w przypisach, świadczy o erudycji autorów tekstów i uwzględnianiu najnowszych trendów w teologii światowej. Książka stoi na wysokim poziomie naukowym i poddając refleksji zagadnienie przynależące do szczegółowych kwestii charyzmatu franciszkańskiego dokonuje tego w szerokim kontekście kulturowym i teologicznym. Logiczny układ prowadzonych rozważań, będących przedmiotem kolejnych artykułów, pozwala na śledzenie problematyki *minoritas* w jej różnych aspektach i pogłębia rozumienie tego pojęcia. Dokonywane analizy teologiczne i historyczne ujawniają złożoność postawy mniejszości, na którą składają się pokora, braterstwo, ubóstwo ducha oraz służebna miłość. *Minoritas*, będąc wyrazem naśladowania Chrystusa, jest istotnym elementem realizacji powołania chrześcijańskiego.

Książka nie jest adresowana tylko do specjalistów lub też samych kapucynów. Jej potencjalnymi czytelnikami mogą być wszyscy zainteresowani pogłębianiem dziedzictwa św. Franciszka i przejęci dążeniem do lepszego rozumienia i wcielania ducha Ewangelii. Artykuły zamieszczone w recenzowanej pozycji stanowią ciekawą lekturę i oferują przeżycia inspirujące do większego przyłgnięcia do Osoby Chrystusa.

Andrzej Derdziuk OFM^{Cap}